

Llúcia Martín Pascual, *La tradició animalística en la literatura catalana medieval*, pròleg de Rafael Alemany, Institut de Cultura Juan Gil-Albert de la Diputació d'Alacant (Conselleria de Cultura, Educació i Ciència de la Generalitat Valenciana), «Textos Universitaris», Alacant, 1996, 304 pp. Por Joan M. Perujo Melgar.

No cal remarcar la importància que ha tingut des de sempre el món animal dins l'àmbit de la literatura (i de les altres arts), en totes les èpoques i en totes les cultures. Sens dubte, la convivència de l'home i la bèstia havia de tenir un reflex ben productiu com a font de creació literària. Les diverses espècies d'animals han acompanyat els humans en el viatge de la creació des de temps immemorials; l'home hi ha projectat les seues virtuts i els seus vicis, n'ha fet déus i éssers demoníacs, els ha atorgat, depenent dels casos, amistat i devoció, pors i fòbies, els ha domesticat, els ha sacrificat, els ha explotat o els ha exterminat impunement. Al capdavant, aquesta relació d'amor i odi ha anat bastint tot un univers simbòlic que ha servit de base per a la creació literària, que n'ha aprofitat les característiques pròpies, els comportaments o la relació que estableixen amb l'espècie *racional*.

L'objectiu del llibre de la Dra. Martín, originat a partir de la seua tesi doctoral (llegida al desembre de 1994), és precisament analitzar la simbologia animal en una parcel·la concreta: la literatura catalana medieval. En un tema d'abast tan ampli, un estudi exhaustiu hauria desbordat, necessàriament, els límits d'una monografia, de manera que l'autora ha reduït l'anàlisi a una mostra, bastant completa, dels autors més representatius, distribuïts en tres grans blocs genèrics: la poesia, la narrativa i un tercer bloc que anomena «literatura didacticodoctrinal», un autèntic «calaix de sastre», en paraules de l'autor del pròleg, on s'encabeixen autors tan diferents com Ramon Llull, Francesc Eiximenis, sant Vicent Ferrer, Anselm Turmeda o Bernat Metge.

Lògicament, el desenvolupament de l'anàlisi dels tres grans blocs genèrics (als quals dedica sengles capítols) és precedit d'un apartat dedicat a contextualitzar la imatgeria animalística de les lletres catalanes medievals dins els antecedents corresponents. Com és sabut, la font literària més antiga d'aquesta tradició és el *Physiologos*, un tractat grec compost a Alexandria entre els segles II-III d. C. a partir de la tradició bíblica i l'obra naturalística d'autors com Aristòtil o Plini i d'historiadors com Heròdot, etc. D'aquest primer tractat grec es van fer diverses versions llatines, a les quals hem d'afegir les diverses ampliacions i modificacions procedents de l'exegesi dels autors de la patristica o dels enciclopedistes medievals (sant Albert Magne, Vicent de Beauvais, Brunetto Latini, etc.).

Tot i que el primer tractat grec, a més dels animals, incloïa també les plantes i els minerals, ben aviat van sorgir uns llibres més especialitzats en el món animal, els bestiaris, al mateix temps que s'ampliava el nombre d'espècies animals tractades. Durant els segles XIV i XV apareixen les diverses redaccions de bestiaris en les llengües romàniques; l'anàlisi de les diferents fonts permet confirmar —com ja havia anunciat Ramon d'Alòs-Moner el 1924— que els diversos bestiaris conservats

en català (editats per Saverio Panunzio entre 1963 i 1964) provenen de la traducció d'un bestiari toscà.

Gràcies a la triple divisió del corpus d'obres analitzades és possible establir tendències distintes pel que fa a l'aprofitament de la imatgeria animalística en els diversos gèneres i a l'explotació que en fan els diferents autors. Així, en el cas concret de la lírica, l'autora arriba a la conclusió que la utilització de la simbologia animal en la poesia catalana medieval respon, bàsicament, a la tradició trobadoresca, aprofitada com a recurs ornamental i, alhora, com a recurs didàctic aplicat, fonamentalment, a la casuística amorosa. Considera també que Ausiàs March o Joan Roís de Corella són els autors més innovadors, mentre que els seguidors de la tradició occitana es limiten a repetir els tòpics consolidats pels trobadors.

Les obres englobades en el segon bloc macrogenèric, la literatura didacticodoctrinal —dins la qual distingeix, al seu torn, les obres de temàtica religiosa i les de caire laïcitzant—, tenen en comú, segons l'autora, una finalitat primordialment edificant, el predomini del sentit pràctic i el caràcter no ficcional. Així, Lúcia Martín diferencia, d'una banda, les obres d'autors com Lull, Eiximenis i sant Vicent Ferrer, a les quals atribueix una dimensió col·lectiva i un sentit apologetic, i, d'una altra banda, les obres d'Anselm Turmeda i Bernat Metge, representants del corrent laic i d'un ús més individual i pragmàtic de la literatura. Tanmateix, malgrat les divergències de personalitat i d'intencions, és precisament en aquest gran bloc d'obres de caire didacticodoctrinal on s'explota més intensament el contingut moralitzant dels símbols animals. No és d'estranyar, doncs, que aquests autors siguin els que l'autora tracta en més profunditat. Destaca especialment l'anàlisi del *Llibre de les bèsties* de Lull i de la *Disputa de l'ase* de Turmeda, autors que amplien la tradició dels bestiaris amb les aportacions de la cultura oriental en unes obres ben representatives de la transcendència de la tradició animalística en les lletres catalanes de l'edat mitjana. No podem oblidar en aquest gran bloc la importància de la predicació —representada en l'àmbit català per Eiximenis i sant Vicent Ferrer— en la divulgació d'aquesta simbologia, present encara actualment en nombroses expressions i dites de la parla viva.

Curiosament, en contra del que hom podria esperar, les grans obres narratives de la literatura catalana constitueixen el bloc genèric que menys partit sap traure de la simbologia animal, fet que s'explica, segons l'autora, per la mateixa naturalesa del gènere, caracteritzat fonamentalment per la referencialitat. En aquest bloc se'ns proposa una doble classificació: d'una banda, la narrativa en vers, en la qual s'inclouen les narracions relacionades amb la matèria de Bretanya (el *Blandín de Cornualla*, la *Faula* de Guillem de Torroella), les narracions al·legòriques, les narracions satíriques i l'*Espill* de Jaume Roig, qualificada d'obra satíricomoral, i, d'una altra banda, la narrativa en prosa, on s'inclouen les grans narracions cavalleresques (el *Tirant*, el *Curial* i la *Història de Jacob Xalabín*) i les narracions sentimentals (el *Fronchino e Brisona* i les narracions sentimentals de Corella). Tanmateix, atesa l'escassa rendibilitat dels motius animals en aquest bloc genèric, l'anàlisi es limita tan sols a l'*Espill* de Jaume Roig i a les narracions cavalleresques.

L'estudi inclou també un índex topogràfic d'ocurrències que permet localitzar ràpidament les referències als diversos animals en totes les obres esmentades i en altres obres no tractades en aquest treball. Tot plegat, malgrat la imprescindible acotació de límits de l'estudi, l'obra no sols aconsegueix ben bé la intenció d'oferir un panorama representatiu de les diverses mostres d'aplicació de la simbologia animalística en la literatura catalana medieval, sinó que, a més, esdevé un instrument fonamental, imprescindible per a entendre —no sols en la literatura medieval— els productes literaris que tenen com a referent algun element procedent del món animal, que és tant com dir bona part de la base de la nostra literatura i de la nostra cultura.

L'especial atractiu d'aquesta temàtica i la manera en què ha estat estructurada en aquest estudi, a més, permeten fer-ne una lectura més lúdica —que no exclou, ni de bon tros, la consulta ràpida per part de l'especialista o de l'investigador—, ja que algunes de les explicacions sobre la simbologia dels animals són tan apassionats com una novel·la; n'és el cas, per exemple, del tigre, confós amb una serp en la tradició catalana, o del castor, símbol fonamental per a entendre la concepció que la cultura medieval atribueix a la sensualitat.

Jacint VERDAGUER, *Canigó*. Edició a cura de Marina Gustà. Pròleg de Ricard Torrents. Barcelona, Edicions 62, 1998 (Les Millors Obres de la Literatura Catalana, 52), 152 pp. Por Narcís Garolera Carbonell.

Dins la col·lecció «Les Millors Obres de la Literatura Catalana» d'Edicions 62, dirigida per Joaquim Molas, acaba d'aparèixer una edició «revisada» de *Canigó*, a cura de Marina Gustà, que pretén corregir els centenars d'errors de la primera edició d'aquesta obra, publicada el 1980 i reimpressa diverses vegades en la mateixa col·lecció. Aquests errors van ser assenyalats —i esmenats— en la meua edició crítica del poema verdaguerià, publicada per Quaderns Crema l'any 1995¹, i reproduïda poc després, per la mateixa editorial, en format de butxaca i amb propòsit divulgatiu².

En l'edició «revisada» que motiva aquestes ratlles, hi he pogut advertir unes quatre-centes correccions, coincidents amb solucions aplicades al text de la meua edició, que la curadora afirma que «ha tingut *també* a la vista» (sense precisar que es tracta d'una edició crítica, amb el text establert a partir dels manuscrits definitius i de les edicions publicades en vida de Verdaguer). D'altra banda, algunes d'aquestes correccions es corresponen exactament amb solucions textuais adoptades

¹ Jacint Verdaguer, *Canigó*. Edició crítica a cura de Narcís Garolera. Barcelona, Quaderns Crema, 1995 (Sèrie gran, 16), 248 pp.

² Jacint Verdaguer, *Canigó*. Edició de Narcís Garolera. Pròleg de Modest Prats. Barcelona, Quaderns Crema, 1997 (Mínima minor, 67), 256 pp.